

PORTEKİZ SINTRA ULUSAL SARAYI'NDAKİ OSMANLI GEMİ TASVİRLERİ

MUSTAFA GÜRBÜZ BEYDİZ

Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi,
Temel Sanat Bilimleri Bölümü
beydizg@gmail.com

Özet

Osmanlı Devleti'nin izlerini Avrupa'nın birçok bölgesinde rastlamak mümkündür. Günden güne güçlenen bir devlet kimliğinde olan Osmanlı Avrupa'da nam salmıştır. Avrupalıların etkilendiği bir diğer hususta Osmanlı'nın denizlerdeki gücüdür. Belirli dönemlerde elde edilen askeri ve siyasi başarılar o dönem Avrupalı sanatçıları da etkilemiştir. Yapılan çeşitli sanat dallarında Osmanlı teması görülmektedir. Portekiz Sintra şehrindeki Ulusal Saray Kalyon Salonu'nun tavanını süsleyen duvar resimlerinde Osmanlı gemilerine rastlanılmıştır. Bu açıdan Osmanlı sancağının denizlerdeki dağılımını takip etmek için önemli bir örnektir. Çizilen gemilerin tipolojisi ve duvar resimlerindeki benzerleri hakkında konu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Portekiz, Sintra, ulusal saray, Osmanlı, gemi tasvirleri.

OTTOMAN SHIP DEPICTIONS IN NATIONAL PALACE OF SINTRA IN PORTUGAL

Abstract

It is possible to find traces of Ottoman Empire in many regions of Europe. Being a state that empowers from day to day, Ottoman Empire became famous in Europe. Another feature that Europeans was impressed by was the naval power of Ottomans. Military and political victories gained in particular periods affected European artists of that period as well. Ottoman theme can be witnessed in various art branches. Ottoman ships are found in mural paintings on ceilings of Galley Saloon of National palace in Sintra, Portugal. In this respect it is a significant sample to follow dispersion of Ottoman flag in seas. This paper studies the typology of ship drawings and alikes in mural paintings.

Key Words: Portugal, Sintra, national palace, Ottoman, ship portrayal.

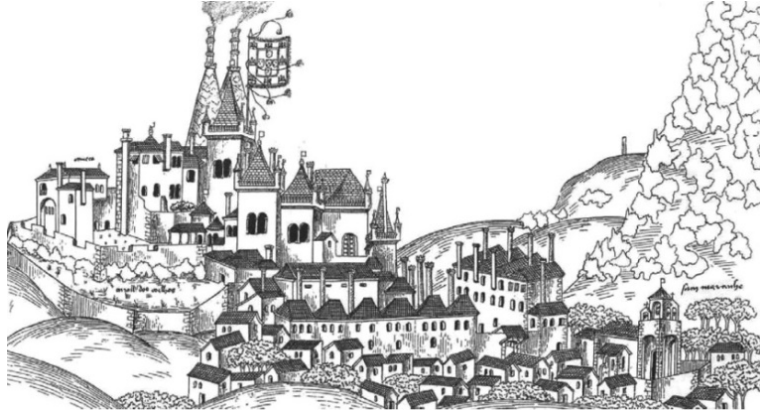
Giriş

Portekiz'de bulunan Sintra kenti Lizbon'un yaklaşık olarak 30km batısında ve Atlantik Okyanusu'ndan 15km içerde doğuda bulunmaktadır. Tarihi bir kent olan Sintra'da şehirle sembolleşmiş olan Ulusal Saray (National Palace) yer almaktadır. (Levratti vd., 2011:228-229).

Fotoğraf 1: Sintra kentinin lokalizasyonu

Lizbon kenti için IX. yüzyılda tehlike uyarı noktası vazifesi görmüştür. Sintra'nın yerleşimi hakkında X. yüzyıla ait bilgiler mevcuttur. XI. yüzyılda El-Bakri tarafından Endülü'sün önemli sekiz merkezinden biri olarak sayılmıştır. (Borges, 2012:110). Sintra kasabası için XIII. yüzyıl oldukça önemli bir dönemdir. D. Dinis zamanında (1261-1325) imar anlamında gelişim göstermiştir. (Caetano, 2015:64). Sintra'da genel anlamda Manuel, Rönesans ve Neoklasik döneme ait farklı mimari üsluplar görmek mümkündür. Portekiz'de XVI. yüzyılda Kral I. Manuel (1495-1522) döneminde Manuel mimarlık üslubu adıyla kentlerde önemli derecede mimari bir tarz gelişmiştir. (Caetano, 2015:66). Bu dönemde 1507 yılında Sintra Ulusal Sarayı'nın çizildiği bir gravür örnekte bulunmaktadır. (Bkz. Fotoğraf 2 - Caetano, 2015:64). Sintra Ulusal Sarayı çok katlı anıtsal bir yapıdır ve XIII. yüzyıldan başlayıp XIX. yüzyıla kadar kullanıldığını gösteren bazı mimari üsluplar göstermektedir (Brito vd., 2006:193). Kral I. João'nun (1357-1433) Sintra Ulusal Sarayı'nda bazı işlerin yapılması için mimarlara emir verdiği söylenmiştir (Caetano, 2015:64), bu anlamda da zaman içinde bir çok onarım ve yeni eklentiler yapıldığı anlaşılmaktadır. Krallar bu sarayda doğmuş ve ölmüştür, birkaç yüzyıl boyunca krallığın merkezi konumunda varlığını sürdürmüştür. Farklı tarihsel süreçlere ait mimari tarzların görüldüğü saray günümüzde Portekiz'de en çok ziyaret edilen ikinci önemli yerdir. (Brito vd., 2006:194). UNESCO Dünya mirası listesine 1995 yılında 723 tanımlama numarasıyla "The Cultural Landscape of Sintra" adı altında girmiştir (World Heritage Committee Report, 4-9 December 1995:48).

Fotoğraf 2: 1507 tarihli Sintra Ulusal Saray gravürü

Sintra Ulusal Sarayı günümüzde R. Paço, Calçada Pelourinho, Praça Republica ile R. Conselheiro Segurado caddeleri arasında kalan ada içindedir.

Fotoğraf 3: Sintra Ulusal Sarayı'nın günümüzdeki lokalizasyonu

Fotoğraf 4: Günümüzde Sintra Ulusal Sarayı

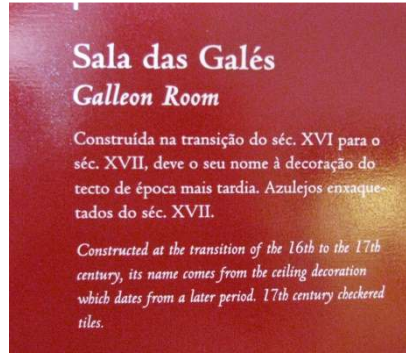
Kaynak: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Palacio_Nacional_de_Sintra.jpeg/1280px-Palacio_Nacional_de_Sintra.jpeg (Erişim Tarihi: 10.12.2017)

Sintra Ulusal Sarayı'nda "Kalyon Salonu" adıyla anılan bölüm içerden beşik kemerlidir. Tavan yatay olarak döşenmiş kerestelerden ibarettir. Dışardan bakıldığında ise çatı sistemi dikdörtgen kırma çatıdır.

Fotoğraf 5: Sintra Ulusal Sarayı planı ve Kalyon Salonu

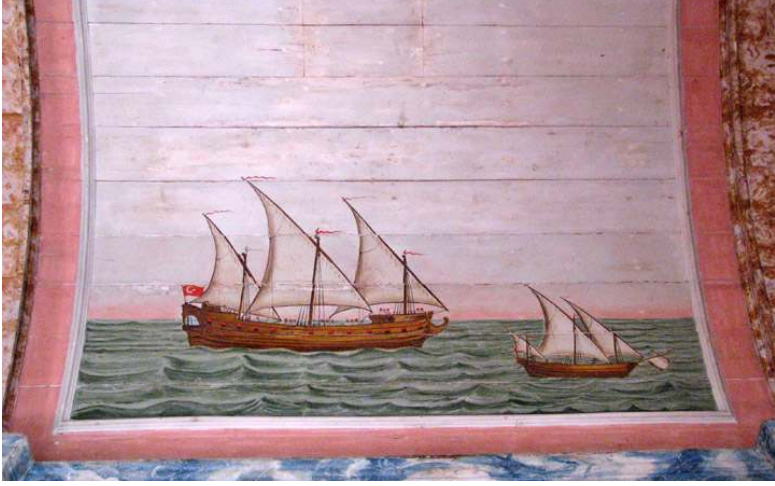
Beşik kemer vasıtasıyla tavan beş ayrı bölüme ayrılmıştır. Kemerlerin alt kısımlarına çizilen gemi tasvirlerinde Osmanlı gemileri görülmektedir. Salonun duvarları XVII. yüzyılda yapılmış olan dama şeklinde çinilerle süslüdür. Tavan süslemeleri de salona girişte bulunan açıklama metnine göre XVI. yüzyıl ile XVII. yüzyıl geçiş dönemine tarihlendirilmiştir. (Bkz. Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6: Kalyon Salonu'nun girişinde yazan açıklama metni

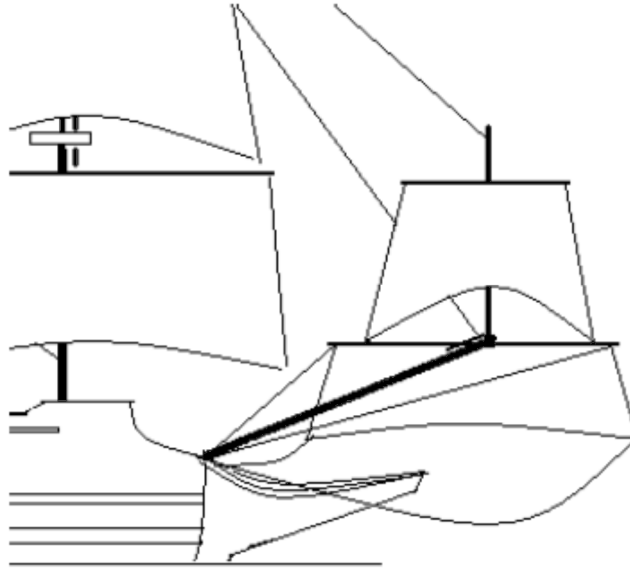
Kaynak:http://www.galenfrysinger.com/lisbon_sintra_galleon_room.htm (Erişim:11.12.2017)

Gemi tasvirleri beş bölüme ayrılmış olan beşik kemerli alan içinde betimlenmiştir. Kapıdan girişte sağ taraftaki kemerler arasındaki tavan eteğinde toplam 10, sol tarafta 6, giriş kapısının üstündeki kemer alınlığında 2, karşı kemer alınlığında ise 3 gemi tasviri bulunmaktadır. Kapı girişinin sağ taraftaki gemi tasvirlerinden 6 tanesi, sol taraftakilerin ise 3 tanesi sancaklarından anlaşıldığı üzere Osmanlı gemi tasvirleridir.

Katalog No	1
Fotoğraf 7	
Dönemi	XVI.-XVII. Yüzyıl
Gemi Tipi	Şehtiye ve Karavele
Açıklama	<p>Salona giriş kapısının sağında kalan tavan eteğinde iki adet Osmanlı gemi tasviri vardır ve her ikisi de latin yelkenleri açık vaziyette seyir halindeyken betimlenmiştir. Arkada tasvir edilmiş olan tek ambarlı şehtiye tipi gemi olduğu düşünülen yelkenlinin pruva, grandi ve mizana direklerinde latin yelkenler mevcuttur. Korno biçimli gemibaş süslemesi bulunmaktadır. Top lombar kapaklarının açık olarak belirtilmiş olduğundan savaş gemisi niteliğindedir. Kıç süslemesi yan profilden verilmeye çalışıldığı için tam seçilememektedir ancak hilal motifli sancağı dalgalanmaktadır. Şehtiye tarzı gemiler sadece yelkenle hareket eden iki bazen de üç direkli olabilen, yaklaşık 200 ile 275 kişilik mürettebat taşıyabilen, büyüklerinde ise kırk top bulunan yelkenli gemilerdir. Bu gemileri Osmanlıların XVII. yüzyılın sonları ile XVIII. yüzyılın başlarında kullandığı belirtilmiştir. (Bostan,2015:390). (Bkz. Fotoğraf 8).</p> <p>Öndeki küçük ebatla çizilmiş ambarsız ve latin yelkenli karavele tipi gemi de bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Geminin civadra direğine bağlı olarak kullanılan geminin pruvada basınç yapmasını sağlamak ve tremola atmada pruvayı kontrol etmede yardımcı olan civadra yelkeninin bulunmasıdır. Bu yelken XVI. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. XVII. yüzyılda civadraya ikinci bir yelken daha eklenmiştir. (Dereli,2010:241). (Bkz. Fotoğraf 9).</p>

Fotoğraf 8: Osmanlı donanmasına hizmet veren Şehtiye tipi gemi minyatürü (Bostan,2005:391)

Fotoğraf 9: XVII. yüzyılda civadra yelkenine eklenen ikinci yelken (Dereli,2010:242).

Katalog No	2
Fotoğraf 10	
Dönemi	XVII. Yüzyıl
Gemi Tipi	Şehtiye ve Barça
Açıklama	<p>Salonun giriş bölümünün sağ tarafını takip eden ikinci Osmanlı gemi tasvirleridir. Pupa kısmından tasvir edilmiş olan Şehtiye tipi gemi olduğu düşünülen yelkenli yine seyir halindeyken betimlenmiştir. Pruva, grandi ve mizana direklerindeki latin yelkenleri açıktır. Kıç süslemesinde "C" kıvrımlı sade süslemeler dikkati çekmektedir. Bu açıdan süslemelerin rokoko tarzını yansıttığı söylenebilir. Kıç gönderinde mavi renkli sancağı vardır. Arkada sancak tarafından betimlenen barça tipi yelkenlide de pruva, grandi ve mizana direkleri seçilebilmektedir. Pruva direğinde kabasorta trinket ve pruva gabya; grandi direğinde kabasorta mayıstra ile grandi gabya; mizana direğinde ise randa ve kabasorta mizana gabya yelkenlerinin açık olduğu görülmektedir. Tek ambarlıdır. Barça tipi gemiler iki veya üç direkli savaş gemisi olarak tanımlanmıştır. XVI. yüzyıl başlarına kadar savaş daha sonraki dönemlerde ise ticari amaçlı kullanılmıştır. XVI. yüzyılda Osmanlı'da nakliye, Venedikliler de ise ticaret gemisi olarak vazife görmüştür (Bostan,2005:274-275). Burada mizana gabya yelkenin bulunması geminin XVII. yüzyıl gemisi olduğunu düşündürmektedir. Çünkü XVI. yüzyıl kalyonlarında mizana gabya yelkenleri kullanılmamıştır (Dereli,2010:109), mizana gabya yelkeni XVII. yüzyılın başlarında gemilerde ilk kez kullanılmaya başlanmıştır (Dereli,2010:146). Mizana direğindeki randa donanımının da tarihlendirme açısından önemli olduğu söylenebilir. Burada mizana da görülen serenin yaklaşık olarak 45°'lik açıyla yekpare bir şekilde güverteye indiği görülmektedir. XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı gemilerinin mizana serenlerinin bu şekilde yekpare olduğu ancak XVIII. yüzyılda değişime uğradığı ifade edilmiştir (Dereli,2010:243-244). (Bkz. Fotoğraf 11 ve Fotoğraf 12).</p>

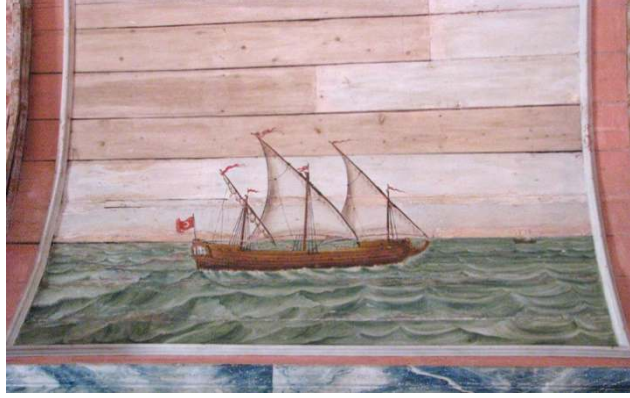
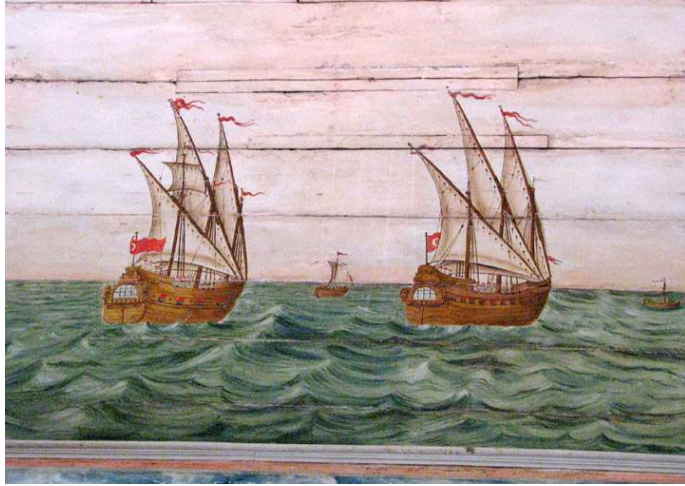

Fotoğraf 11: 1737 yılında Osmanlı-Rus Savaşına katılan Şehbaz-i Bahri Kalyonu Mizana Sereni (Bostan,2005:288)

Fotoğraf 12: 1788 Özi Kuşatmasına katılan Kapudâne-i Hümâyun Kalyonu Mizana Sereni (Bostan,2005:280)

Katalog No	3
Fotoğraf 13	
Dönemi	XVII. Yüzyıl
Gemi Tipi	Şehtiye
Açıklama	<p>İki gemi de şehtiye tipi gemi türüne örnek olduğu söylenebilir. Her ikisinde de top lombar kapaklarının olmasından dolayı savaş gemisidir. Soldaki örnek pruvadan betimlenmiştir. Tek ambarlıdır. Top lombar kapakları açık vaziyettedir. Pruva, grandi ve mizana direklerinde latin yelken donanımı mevcuttur. İçinde figüratif insanlar vardır.</p> <p>Sağdaki örnekte tek ambarlıdır. Pupa tarafından çizilmiştir. Pruva direğinde kabasorta olarak trinket ve pruva gabya yelkeni bulunmaktadır. Grandi ve mizana direklerinde ise latin yelken vardır. Bu açıdan diğer örneklerden farklılık göstermektedir. Kıç süslemesine bakıldığında "C" motifli rokoko tarzı süsleme anlayışının olduğu söylenebilir. Kıç bölümü köşklüdür. Dalgalanan hilal motifli sancağı da görülmektedir.</p>

Katalog No	4
Fotoğraf 14	
Dönemi	XVII. Yüzyıl
Gemi Tipi	Şehtiye
Açıklama	Sancak tarafından betimlenmiş olan pruva, grandi ve mizana direklerinde latin yelken donanımlı seyir halinde şehtiye tarzı bir gemi tipi görülmektedir. Mizana sereninde bulunan yelken açık değildir. Korno biçimli gemibaş süslemesi vardır. Katalog 1'de görülen örnek ile benzer durumdadır. Top lombar kapakları açıktır bu nedenle yine savaş gemisi olma ihtimali yüksektir.
Katalog No	5
Fotoğraf 15	
Dönemi	XVII. Yüzyıl
Gemi Tipi	Şehtiye
Açıklama	İki adet pupa kısmından betimlenmiş şehtiye tarzı gemi tasviri yer almaktadır. Soldaki örnekteki gemide mizana gabya yelkeni farklılık göstermektedir. Sağdaki örnekte ise bütün direklerde sadece latin yelken donanımı çizilmiştir. Kıç süslemesine bakıldığında yine "C" kıvrımlı detaylar görülmektedir. Tek ambarlıdır ve top lombar kapakları açıktır. Kırmızı renkli sancakları vardır.

Sonuç

Sintra Ulusal Sarayı'nda bulunan Osmanlı gemi tasvirlerinin tipoloji olarak genellikle Şehitiye tarzı yelkenlilerden oluştuğu görülmüştür. Bir örnekte karavele ve bir örnekte de barça türü gemi tipiyle karşılaşılmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu yelkenlileri kullanma dönemleri ile gemilerin teknolojik ilerlemeleri düşünüldüğünde betimlenen gemi tasvirlerinin salonun giriş kapısında yazılan bilgiye paralel olarak XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyıla tarihlendirmenin mümkün olduğu söylenebilir. Ayrıca salon duvarlarını süsleyen XVII. yüzyıldan kalma dama biçimli çinilerin de gemilerin çizildiği dönemle çağdaş olduğu düşünülmektedir. Şehitiye tarzı gemilerin kış süslemelerine bakıldığında genellikle "C" kıvrımlı süsleme detayları fark edilmiştir. Avrupa rokoko sanatının gemi tasvir süslemeciliğine yansıdığı ifade edilebilir. Yelkenliler seyir halinde betimlenmiştir. Portekiz'in denizcilik konusunda tarihten itibaren ileri bir toplum olduğu bilinmektedir. Bu gemi tasvirlerinin burada yapılmış olmasının nedenleri arasında denizciliği seven kralların deniz temalı tasvirleri saraylarında görmek istemesidir. XVI. yüzyıldan itibaren askeri ve ticari anlamda Portekiz, İspanyol ve Venedikli gemilerini denizlerde rekabet içinde olduğu Osmanlı gemileri dönem sanatçıları da etkilemiştir.

KAYNAKLAR

Borges Marco Oliveira (2012), "A Defesa Costeira do Litoral de Sintra-Cascais Durante o Garb al-Ândalus. I-Em Torno do Porto de Colares", *História*, Revista da FLUP Porto, IV Série, Vol.2, pp.109-128

Bostan İdris (2005), *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul

Brito Jorge De, Vítor Sousa, Telmo Dias Pereira (2006), "Anomalies in the Sintra National Palace Wood-Framing", *Journal of Building Appraisal*, Vol.2, No.3, pp.193-206

Caetano Ana Raquel da Costa (2015), "A Identidade Da Paisagem Urbana Do Centro Histórico Da Vila De Sintra", *Universidade Lusófana de Humanidades e Tecnologias de Lisboa ECATI*, Departamento de Arquitetura, Lisboa

Dereli Sinan (2010), "XVIII. Yüzyılda Kalyon Teknolojisi ve Osmanlı Kalyonları", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Akdeniz Dünyası Araştırmaları Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Levratti Sonia, Maria Luisa Rodrigues, Doriano Castaldini, Sara Tiziana Levi (2011), "Study of the Geomorphological and Archaeological Aspects of Sintra Area (Portugal) as Contribution to Its Tourist Appraisal and Promotion", *Geojournal Of Tourism And Geosites*, Year IV, No.2, Vol.8, November 2011, pp.227-239

United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization (1996), World Heritage Committee, Nineteenth Session, Berlin Germany, 4-9 December 1995, WHC-95/CONF.203/16, 31 January 1996

Fotoğraflar Kaynakçası

Fotoğraf 1: Google Haritalar

Fotoğraf 2: Caetano, 2015:64

Fotoğraf 3: Google Haritalar

Fotoğraf 4:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Palacio_Nacional_de_Sintra.jpeg/1280px-Palacio_Nacional_de_Sintra.jpeg (Erişim Tarihi: 10.12.2017)

Fotoğraf 5: Google Haritalar

Fotoğraf 6:

http://www.galenfrysinger.com/lisbon_sintra_galleon_room.htm (Erişim:11.12.2017)

Fotoğraf 7:

http://www.galenfrysinger.com/lisbon_sintra_galleon_room.htm (Erişim:12.12.2017)

Fotoğraf 8: Bostan,2005:391

Fotoğraf 9: Dereli,2010:242

Fotoğraf 10:

http://www.galenfrysinger.com/lisbon_sintra_galleon_room.htm (Erişim:12.12.2017)

Fotoğraf 11: Bostan,2005:288

Fotoğraf 12: Bostan,2005:280

Fotoğraf 13:

http://www.galenfrysinger.com/lisbon_sintra_galleon_room.htm (Erişim:13.12.2017)

Fotoğraf 14:

http://www.galenfrysinger.com/lisbon_sintra_galleon_room.htm (Erişim:13.12.2017)

Fotoğraf 15:

http://www.galenfrysinger.com/lisbon_sintra_galleon_room.htm (Erişim:13.12.2017)